

Георгієва Н. М. Соціально-психологічна адаптація та зміни в емоційно-почуттєвому розвитку молодших школярів з порушенням зору.

Порушення зору впливає на емоційний стан дитини. Соціально-педагогічний супровід припускає не вирішення проблеми за дітей, а стимулювання їх самостійності у вирішенні виникаючих проблем.

Ключові слова: емоції, почуття, психічне благополуччя, афективні стани, психогімнастика.

Георгиева Н. Н. Социально-психологическая адаптация и изменения в эмоционально-чувственном развитии младших школьников с нарушением зрения.

Нарушение зрения влияет на эмоциональное состояние ребенка. Социально-педагогическое сопровождение допускает не решение проблемы за детей, а стимулирование их самостоятельности в решении возникающих проблем.

Ключевые слова: эмоции, чувства, психическое благополучие, аффективные состояния, психогимнастика.

Georgieva N. Social-psychological adaptation and changes in emotional- perceptible development of junior schoolboys with a paropsis.

A paropsis influences on the emotional state of child. Social-pedagogical accompaniment is assumed by the not decision of problem for children, but stimulation of their independence in the decision of nascent problems.

Keywords: emotions, senses, psychical prosperity, affect states, psychogimnastika.

УДК 376 (075.320)

Гіренко Н. А.

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНОЇ СФЕРИ УЧНІВ З ВАДАМИ РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Необхідною умовою для своєчасної корекційної роботи на шляху формування у дітей з особливостями психофізичного розвитку позитивного відношення до праці є вивчення специфічних особливостей розвитку сенсомоторної сфери учнів допоміжної школи.

Узгоджена діяльність аналізаторів в процесі праці допомагає дітям встановлювати контакт з навколишнім світом, і перш за все, із світом речей. Заняття трудом допомагає подолати моторні дефекти, що

перешкоджають активності пізнавальної діяльності школярів (М.П.Вайзман, М.І.Рябцев).

Важливим засобом корекційного впливу на психофізичні недоліки розумово відсталих дітей є праця. В процесі трудового навчання удосконалюються рухові навички, знижуються сінкінезії, прискорюється темп рухів (М.П.Вайзман). У процесі праці беруть участь зоровий, тактильно-руховий аналізатори (окомір, зорова пам'ять, кінестетичні відчуття (М.І.Рябцев).

При розробці методики дослідження ми виходили з методологічного положення про те, що у світі сучасних психолого-фізіологічних уявлень про функціональну діяльність мозку в цілому і сенсомоторну сферу зокрема нейродинамічні аномалії в учнів допоміжної школи під впливом корекційного навчання та лікування частково компенсуються, вирівнюються (П.К.Анохін, М.О.Бернштейн, О.В.Запорожець, О.М.Леонт'єв та ін.). Керуючись даним положенням, ми вважали необхідним дослідити функціональний стан сенсорної сфери і зокрема ті її механізми, які приймають участь у формуванні сенсомоторної навички. Дослідження включало визначення, аналіз та оцінку стану зорового, шкірного та рухового аналізаторів. Показниками функціонального стану зорового аналізатора були гострота зору, кольоровідчуття та ністагм. Психолого-педагогічне дослідження учнів включало тести на кольорозапам'ятовування, довгочасну пам'ять, уявлення про геометричні фігури та їх розташування.

В експерименті брали участь учні 1-2 класів спеціальних шкіл Донецької області у віці 7-10 років з легким ступенем розумової відсталості. Дослідження проводилось на початку, в середині та наприкінці навчального року. Найбільш інформативними були перша та третя серії дослідження (початок та кінець учбового року).

З метою визначення гостроти зору ми вивчали медичну документацію, і зокрема, амбулаторні картки досліджуваних дітей. Аналіз первісного обстеження учнів I класу показав порушення гостроти зору у 9% дітей. В третій серії експерименту порушення гостроти зору було виявлено у 14,5% розумово відсталих школярів. При цьому в обох серіях дослідження гострота зору була знижена не дуже сильно і відповідала показникам 0,8-0,9 бали (II рівень).

В результаті аналогічного обстеження функції зорового аналізатору у розумово відсталих учнів 2 класу нами було встановлено, що діти зі значними порушеннями гостроти зору (0,3) складали 10%, з показниками в діапазоні 0,5-0,9 - 40%. У решти досліджуваних, гострота зору відповідала нормі. В 3-й серії експерименту збережений зір спостерігався лише у 43% випадків від усього масиву одержаних даних.

Не дивлячись на те, що в 3-й серії експерименту діти з низьким показником гостроти зору (0,3) не були виявлені, загальна кількість учнів з порушеннями гостроти зору підвищилася з 50% до 57%.

Аналіз наведених даних дозволяє судити про те, що виявлені у дітей з особливостями психофізичного розвитку порушення гостроти зору, в процесі навчання мають тенденцію до покращення, що може бути обумовлено регулярним дозованим зоровим навантаженням. Між тим мали місце випадки, серед учнів першого класу, коли школярі, одержуючи незвичне зорове навантаження, і як слідство – виснаження, що відзначалося зниженням гостроти зору.

Показники кольоровідчуття у учнів 1-2 класів визначалося за допомогою діагностичних пігментних таблиць Б.Б.Рабкіна і оцінювалися у балах.

Цифрові дані кольоровідчуття мали помітні коливання показників. Так у 1 класі в першій серії обстеження тільки половина учнів (54,5%) диференціювали пігментні малюнки. У решти учнів (36,5%), відмічалися різноманітні відхилення кольорової чуттєвості. А в 9% випадків діти лише зі значними труднощами могли справитися із завданням.

У 3-й серії експерименту кількість учнів, що правильно виконували завдання складала – 42,8%. Стільки ж (42,8%), мали відхилення в межах 0,5-0,9 бали. В той же час кількість дітей, яким важко було виконати завдання (0,3) бали, збільшилася з 9 до 14,4%.

Наведені вище дані свідчать про те, що формування кольоророзрізнявальних здібностей у розумово відсталих дітей – процес складний та довготривалий. Це підтверджує положення Т.М.Головіної про те, що розвиток кольорової чуттєвості у розумово відсталих дітей здійснюється повільно [3].

В першій серії дослідження учні 2 класу розподілялися за якісними показниками наступним чином. Ті учні, що мали збережену функцію кольоровідчуття (1 рівень) складала 60%, учні з порушеною функцією кольоровідчуття (0,5-0,9) - 30% і ті, що не справлялися з завдання і були нами віднесені до III рівня – 10%. Наприкінці навчального року, в 3-й серії дослідження, кількість учнів з низкою світловою чуттєвістю підвищилася з 10% до 15%. При цьому значно зменшилася кількість учнів (з 60 до 28%), що мали нормальні кольоророзрізнявальні здібності. Учні, що мали показники кольоровідчуття 0,5-0,9 (II рівень) складала 57% проти 30% в 1-й серії експерименту. Тенденція до зниження показників якості кольоровідчуття у учнів як у 1-му, так і у 2-му класах наприкінці учбового року корелювалася зі зниженням гостроти зору у обстежуваних дітей.

Динаміка одержаних нами даних підтверджує, що кольоророзрізнявальні здібності ока, що є одними із компонентів функції зорового аналізатору, протягом навчального року знижуються, як слідство збільшення зорового навантаження та втоми наприкінці навчального року і пояснюється недостатністю адаптаційно-

компенсаторних механізмів зорового аналізатора розумово відсталих учнів.

Ністагм у всіх обстежуваних нами дітей не було виявлено як візуально так і при обертальній спробі. Це свідчить про те, що вестибулярна чуттєвість дітей, які приймали участь у експерименті, знаходилася в межах норми.

Таким чином вивчення функціонального стану зорового аналізатора показало, що в учнів 1–2-х класів допоміжної школи протягом року відзначається паралельне зниження гостроти зору та показників кольоровідчуття. При чому у учнів 1-го класу відзначається поновлення функції кольоророзрізнення наприкінці навчального року та її відносне підвищення. В учнів 2-го класу, при ідентичному з першокласниками зниженні гостроти зору (на 0,03 бали), кольоророзрізнявальні здібності наприкінці навчального року знижуються. Між тим рівень розвитку кольоровідчуття учнів 2 класу вищий від цих показників учнів 1 класу (наприкінці навчального року у учнів 1-го класу він складав 0,6, а 2-го – 0,78).

Таблиця 1
Характеристика показників функції зорового аналізатора учнів 1–2-х класів допоміжної школи

Назва показників функції зорового аналізатора.	Показники по класах та серіях дослідження в балах			
	1 клас		2 клас	
	1 серія	3 серія	1 серія	3 серія
Гострота зору	0,99	0,96	0,81	0,78
Кольоровідчуття	0,45	0,6	0,85	0,78
Ністагм	1	1	1	1
Диференціювання функції зорового аналізатора.	0,81	0,85	0,89	0,82

Оскільки в учнів 1-го класу величина показників гостроти зору була вищою, ніж у учнів 2-го класу, це відбилося і на показниках рівня диференціювання функції зорового аналізатора, який у 3 серії експерименту в учнів 1-го класу дорівнював 0,85, а у 2-ому – 0,82 бали.

Дані обставини свідчать про необхідність використання більш досконалих прийомів та методів формування у розумово відсталих дітей кольоророзрізнявальних здібностей, що з нашої точки зору впливає і на підвищення рівня розвитку зорового аналізатора.

Таблиця 2

Характеристика показників сенсорного розвитку
учнів 1-2 класів допоміжної школи

Назва показників сенсорного розвитку	Показники сенсорного розвитку за класами та серіями дослідження(в бал.)			
	1 клас		2 клас	
	1 серія	3 серія	1 серія	2 серія
Назва кольору	0,84	0,82	0,76	0,78
Кольорозапам'ятовування	0,84	0,78	0,82	0,75
Довгочасна пам'ять	0,64	0,68	0,7	0,65
Назва геометричних фігур	0,65	0,7	0,66	0,68
Визначення розташування геометричних фігур	0,38	0,58	0,66	0,55
Рівень сенсорного розвитку	0,68	0,7	0,74	0,68

Проведене нами дослідження включало також вивчення рівня сенсорного розвитку розумово відсталих школярів початкових класів, показниками якого були тести на кольорозапам'ятовування, уявлення про геометричні фігури та їх розташування.

Проаналізувавши наведені в таблиці 2 дані про рівень засвоєння сенсорних еталонів кольору, форми, та просторових відношень предметів у динаміці, ми прийшли до висновку, що розумово відсталі учні 1– 2-х класів мають стабільно обмежені знання про якісні ознаки предметів (від 0,66 до 0,74). Причому показники сенсорного розвитку учнів 2-го класу незначно перевищують дані за цим напрямком у першокласників і мають тенденцію наприкінці навчального року знижуватися.

Проведене нами дослідження стану сенсорної сфери розумово відсталих учнів молодших класів дозволило прийти наступних висновків:

- динаміка гостроти зору у розумово відсталих молодших школярів значно коливається зі спрямованим зменшенням показників гостроти зору у учнів 1-х і 2-х класів в середині та наприкінці навчального року;

- зниження показників кольоровідчуття у розумово відсталих учнів 1–2-х класів відображає зниження функції зорового аналізатора і розглядається нами як закономірний процес;

- диференціювання та стабілізація функції зорового аналізатора у молодших школярів відображає позитивні тенденції розвитку даної функції і залежить від змісту праці, методів навчання та допомоги вчителя;

- характерне для розумово відсталих дітей зниження показників кольоровідчуття та кольорозапам'ятовування пояснюється недостатністю адаптаційно-компенсаторних механізмів зорового

аналізатора і вимагає спеціального корекційного впливу на даний процес у період навчання;

- під час навчання у учнів початкових класів допоміжної школи формується уявлення про геометричні фігури та їх розташування. Але своєрідність засвоєння таких ознак учнями визначає вибір відповідних засобів, методів та прийомів навчання, що забезпечують цей процес.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок про те, що розвиток сенсорної сфери учнів молодших класів допоміжної школи має свої специфічні особливості і вимагає створення таких умов навчання, при яких порушення зорового та шкірного аналізаторів могло б корегуватися.

Література:

1. Венгер Л. А. Восприятие и обучение / Л. А. Венгер. – М. : Просвещение, 1969. – 364 с. **2. Восприятие и действие** / А. В. Запорожец, Л. А. Венгер, В. П. Зинченко, А. Г. Рузская / под ред. А. В. Запорожца. – М. : Просвещение, 1967. – 324 с. **3. Головина Т. Н.** О некоторых особенностях развития цветоразличения у умственно отсталых школьников / Т. Н. Головина // Специальная школа. – 1968. – № 4. – С. 94–104. **4. Зинченко В. А.** О функции движений руки и глаза в процессе восприятия / В. А. Зинченко, Б. Ф. Ломов // Вопросы психологии. – 1960. – № 1. **5. Кудряшова Е. М.** Развитие анализа зрительно-воспринимаемых предметов у детей-олигофренов / Е. М. Кудряшова // Умственное развитие учащихся вспомогательной школы ; под. ред. Ж. И. Шиф. – АПН РСФСР, 1961. **6. Метод научной педагогики Марии Монтессори** / сост. и ред. З. Н. Борисова, Р. А. Семерникова. – К. : Ділова Україна, 1993. – 131 с.

Гіренко Н. А. Вивчення особливостей формування сенсорної сфери учнів з вадами розвитку в процесі трудового навчання.

В статті розглядається функціональний стан аналізаторів, що відображають розвиток сенсорної сфери учнів початкових класів допоміжної школи в процесі трудового навчання.

Ключові слова: сенсомоторна сфера, сенсорний розвиток, сенсорне виховання, сенсорні еталони, допоміжна школа, діти з вадами розвитку, корекційне навчання, функціональний стан сенсорної сфери.

Гиренко Н. А. Изучение особенностей формирования сенсорной сферы учеников с нарушениями развития в процессе трудового обучения.

В статье рассматривается функциональное состояние анализаторов, отражающих развитие сенсорной сферы учеников начальных классов вспомогательной школы в процессе трудового обучения.

Ключевые слова: сенсомоторная сфера, сенсорное развитие, сенсорное воспитание, сенсорные эталоны, функциональное состояние сенсорной сферы.

Girenko N. Study of features of forming of sensory sphere of students with violations of development in the process of the labour teaching.

The functional state of analyzers which represent development of sensory sphere of students of initial classes of auxiliary school in the process of labour studies is examined in the article.

Key words: Sensomotorna sphere, sensory development, sensory education, sensory standards, auxiliary school, to put with the defects of development, korekcion studies, functional state of sensory sphere.

УДК 376-056.26:376.035]-053.4

Гладченко І. В.

**ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ
ДЛЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ**

У вітчизняній психології та педагогіці гра розглядається як діяльність, завдяки якій у дитини розвивається уява, орієнтація у відносинах між людьми, початкові навички кооперації [1; 2; 3 та ін.]. Ігрова діяльність – провідна діяльність дошкільного віку, що визначає зону найближчого розвитку та здійснює розвиваючий вплив на особистість розумово відсталої дитини. Гра має досить вагоме значення у психосоціальному розвитку дитини дошкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку та займає центральне місце в житті та організації самостійної діяльності дошкільника. Разом з тим у педагогічній літературі неодноразово піднімалося питання про те, що в дитячому закладі гра дітей не досягає належного рівня. Щоб розібратися в причинах такої ситуації, необхідно розвести декілька тісно пов'язаних проблем: характерні ознаки ігрової діяльності розумово відсталих дітей на різних етапах дошкільного дитинства; специфіка корекційно-виховного впливу на процес формування гри, в порівнянні з іншими видами дитячої діяльності; співвідношення та взаємообумовленість діяльності дефектолога та вихователя з організації гри дітей, тематичного змісту гри та рівня розвитку ігрових умінь дітей.

Психологами та педагогами встановлено, що, перш за все, у грі розвивається здатність до уяви, образного мислення [4]. Це відбувається завдяки тому, що в процесі гри дитина відтворює за допомогою умовних дій ті сфери життя, що найбільш її цікавлять. Спочатку це дії з